1. 20వ శతాబ్దంలో భారత జాతీయ ఉద్యమాన్ని రూపుదిద్దడంలో మహాత్మా గాంధీ పాత్రను విశ్లేషించండి. ఆయన పాల్గొనిన ప్రధాన దశలు ఏమిటి?

1915లో, మహాత్మా గాంధీ తన ప్రజలను స్వేచ్ఛ వైపు నడిపించాలనే దృఢ సంకల్పంతో భారతదేశానికి తిరిగి వచ్చాడు. అహింస, సత్యం యొక్క శక్తితో, బ్రిటిష్ పాలనకు వ్యతిరేకంగా శాంతియుత ప్రతిఘటనలో లక్షలాది మందిని ఏకం చేశాడు. అతని నాయకత్వం భారత జాతీయ ఉద్యమాన్ని మార్చివేసింది, స్థానిక పోరాటాల నుండి దేశవ్యాప్త ప్రచారాల వరకు అతని ప్రభావాన్ని పెంచిన కీలక దశల ద్వారా పరిణామం చెందింది, చివరికి భారతదేశాన్ని స్వాతంత్ర్యం వైపు నడిపించింది.

1. సహాయ నిరాకరణ ఉద్యమం (1915-1922):

- **సహాయ నిరాకరణ ఉద్యమం (1920-1922):** బ్రిటిష్ ప్రభుత్వంతో సహకరించకూడదని గాంధీ ఇచ్చిన పిలుపు భారత స్వాతంత్ర్య పోరాటంలో ఒక కొత్త శకానికి నాంది పలికింది. పాఠశాలలు, న్యాయస్థానాలు మరియు సేవలతో సహా బ్రిటిష్ సంస్థల నుండి అన్ని మద్దతులను ఉపసంహరించుకోవడం ఈ ఉద్యమం లక్ష్యంగా పెట్టుకుంది, ఖాదీ (చేతితో వడికిన వస్త్రం) వాడకాన్ని ప్రోత్సహించడం ద్వారా మరియు బ్రిటిష్ వస్తువులను బహిష్కరించడం ద్వారా స్వదేశీ (స్వావలంబన) వాడకాన్ని ప్రోత్సహించింది. గాంధీ అహింసా తత్వశాస్త్రం ఈ ప్రచారానికి కేంద్రంగా ఉంది, భారతీయులు స్వాతంత్ర్యం సాధించడానికి హింసను ఆశ్రయించకూడదని నొక్కి చెప్పింది.
- **జలియన్ వాలాబాగ్ ఊచకోత (1919):** జలియన్ వాలాబాగ్ వద్ద జనరల్ డయ్యర్ చేసిన దారుణమైన ఊచకోతలో వందలాది మంది నిరాయుధ భారతీయులు చంపబడ్డారు, ఇది గాంధీజీ క్రియాశీలతలో ఒక మలుపు. ఈ సంఘటన బ్రిటిష్ పాలనకు వ్యతిరేకంగా పోరాడాలనే ఆయన సంకల్పాన్ని బలపరిచింది, బ్రిటిష్ విధానాలకు వ్యతిరేకంగా భారతదేశం అంతటా ప్రజలను ఏకం చేసే లక్ష్యంతో ఆయన సహాయ నిరాకరణ ఉద్యమాన్ని ప్రారంభించారు.
- **అహింస మరియు శాసనోల్లంఘన:** ఈ ఉద్యమానికి విస్తృత మద్దతు లభించింది, సమాజంలోని అన్ని వర్గాల ప్రజలు నిరసనల్లో, సమ్మెల్లో, మరియు బహిష్కరణల్లో పాల్గొన్నారు. అయితే, 1922లో చౌరీచౌర సంఘటనలో గుంపు పోలీసులు హతమార్చిన తర్వాత, గాంధీ ఈ ఉద్యమాన్ని నిలిపివేశారు. ఈ నిర్ణయం గాంధీజీ అహింసాప్రతిపత్తి మరియు నైతికాధికారంపై ఆయన నిబద్ధతను ప్రతిబింబించింది.

2. శాసనోల్లంఘన ఉద్యమం దశ (1922-1931):

- **నిర్మాణాత్మక కార్యక్రమం:** సహాయ నిరాకరణ ఉద్యమం నిలిపివేయబడిన తర్వాత, గాంధీ తన దృష్టిని సామాజిక మరియు ఆర్థిక సంస్కరణలను లక్ష్యంగా చేసుకుని నిర్మాణాత్మక కార్యక్రమంపై మళ్లించాడు. ఆయన సామాజిక ఐక్యతను ప్రోత్సహించాడు, హరిజనుల (అంటరానివారి) అభ్యున్నతి కోసం వాదించాడు, ఖాదీని ప్రోత్సహిస్తూ అంటరానితనాన్ని నిర్మూలించడానికి కృషి చేశాడు.
- **ఉప్పు సత్యాగ్రహం మరియు శాసనోల్లంఘన ఉద్యమం (1930-1931):** 1930లో, ఉప్పు ఉత్పత్తి మరియు పన్నులపై బ్రిటిష్ గుత్తాధిపత్యాన్ని నిరసిస్తూ, బ్రిటిష్ పాలనకు తన సవాలును సూచిస్తూ గాంధీ ఉప్పు యాత్ర (దండి మార్చ్) ప్రారంభించారు. దండి యాత్ర అహింసా ప్రతిఘటనకు ఒక శక్తివంతమైన ఉదాహరణ, విస్తృత జాతీయ మరియు అంతర్జాతీయ మద్దతును పొందింది.

- **శాసనోల్లంఘన మరియు చర్చలు:** గాంధీజీ పౌర అవిధేయతకు పిలుపునివ్వడంతో దేశవ్యాప్తంగా సామూహిక అరెస్టులు మరియు నిరసనలు జరిగాయి. ఉప్పు సత్యాగ్రహంలో ఆయన నాయకత్వం భారతదేశ స్వాతంత్ర్య అంశాన్ని ప్రపంచ వేదికపైకి తీసుకువచ్చింది. ఈ కాలంలో గాంధీ-ఇర్విన్ ఒప్పందం (1931) కూడా జరిగింది, దీనిలో గాంధీజీ బ్రిటిష్ వారి నుండి కొన్ని రాయితీలకు బదులుగా పౌర అవిధేయత ఉద్యమాన్ని నిలిపివేయడానికి అంగీకరించారు, అయినప్పటికీ స్వాతంత్ర్యం అనే పెద్ద లక్ష్యం ఇంకా సాధించబడలేదు.

3. క్విట్ ఇండియా ఉద్యమం మరియు యుద్ధానంతర పోరాటాల దశ (1942-1947):

క్విట్ ఇండియా ఉద్యమం (1942): రెండవ ప్రపంచ యుద్ధ సమయంలో, గాంధీ బ్రిటిష్ పాలనను వెంటనే అంతం చేయాలని డిమాండ్ చేస్తూ క్విట్ ఇండియా ఉద్యమాన్ని ప్రారంభించారు. "డూ ఆర్ డై" అనే తన పిలుపుతో, ఉద్యమం జాతీయవాద పోరాటాన్ని తీవ్రతరం చేసింది, కానీ అది సామూహిక అరెస్టులు మరియు అణచివేతలను ఎదుర్కొంది. ఇది తక్షణ ఫలితాలను సాధించకపోయినా, స్వాతంత్ర్య పోరాటంలో ఇది కీలకమైన క్షణం.

స్వాతంత్ర్యం కోసం చర్చలు: స్వాతంత్ర్యం కోసం చర్చలు: రెండవ ప్రపంచ యుద్ధం తరువాత, జాతీయవాద ఉద్యమం నుండి పెరుగుతున్న ఒత్తిడి మరియు యుద్ధం యొక్క ఆర్థిక నష్టం బ్రిటన్ చర్చలలో పాల్గొనవలసి వచ్చింది. క్రిప్స్ మిషన్ (1942), క్విట్ ఇండియా ఉద్యమం విఫలమైన తరువాత, మౌంట్ బాటన్ ప్రణాళిక (1947) భారతదేశ విభజనకు మరియు పాకిస్తాన్ ఏర్పాటుకు దారితీసింది, ఇది బ్రిటిష్ పాలన ముగింపును సూచిస్తుంది.

జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ చెప్పినట్లుగా, “గాంధీజీ మన కాలంలో అత్యంత గొప్ప నాయకుడు. ఆయన భారత జాతీయ ఉద్యమానికి ఆత్మ. ఆయన నాయకత్వం మరియు అహింసా తత్వశాస్త్రం ఈ ఉద్యమానికి దాని ప్రత్యేక లక్షణాన్ని ఇచ్చాయి. ఇది కేవలం స్వేచ్ఛ కోసం పోరాటం కాదు, భారతదేశం యొక్క నైతిక మరియు ఆధ్యాత్మిక పునరుజ్జీవనం కోసం ఒక ఉద్యమం." శాంతి మరియు న్యాయం సూత్రాలలో పాతుకుపోయిన భారతదేశ స్వాతంత్ర్య పోరాటంలో గాంధీ యొక్క లోతైన పాత్రను ఈ పదాలు సంగ్రహంగా తెలియజేస్తాయి.

2. 1905లో బెంగాల్ విభజన కారణాలు, పరిణామాలను చర్చించండి. దాని సామాజిక-రాజకీయ ప్రభావాన్ని, 1947లో భారత విభజనతో దాని సంబంధాన్ని విశ్లేషించండి?

1905లో, బ్రిటిష్ వారు బెంగాల్ విభజనను ప్రకటించినప్పుడు, అది భారతదేశం అంతటా షాక్ తరంగాలను పంపింది. ఈ నిర్ణయం విస్తృతమైన ప్రతిఘటనను ఎదుర్కొంది, కానీ దాని వెనుక ఉన్న ఆకస్మికత మరియు భావించిన విభజన ఉద్దేశ్యం నిరసనల అగ్నికి ఆజ్యం పోసింది. బ్రిటిష్ వారు విభజనను పరిపాలనా సౌలభ్యం కోసమే అని పేర్కొన్నారు, కానీ చాలా మంది దీనిని విభజనకు బీజాలు వేయడం ద్వారా పెరుగుతున్న భారత జాతీయవాద ఉద్యమాన్ని బలహీనపరిచే ప్రణాళికాబద్ధమైన ప్రయత్నంగా భావించారు. ఇది పాకిస్తాన్ సృష్టికి, చివరికి 1947లో భారతదేశ విభజనకు దారితీసిన సంఘటనలకు దారితీసింది, ఇది లక్షలాది మందిని వేరు చేసిన విషాదం.

1. బెంగాల్ విభజనకు కారణాలు (1905):

- **పరిపాలనా కారణాలు:** పరిపాలనా సామర్థ్యం ఆధారంగా బ్రిటిష్ వారు విభజనను సమర్థించారు. విస్తారమైన జనాభా మరియు ఆర్థిక ప్రాముఖ్యత కలిగిన బెంగాల్‌ను పరిపాలించడం కష్టమని భావించారు. అందువల్ల, బ్రిటిష్ వారు దానిని తూర్పు బెంగాల్ మరియు అస్సాం (ప్రధానంగా ముస్లింలు) మరియు పశ్చిమ బెంగాల్ (ప్రధానంగా హిందూలు) గా విభజించాలని నిర్ణయించుకున్నారు.
- **విభజించు పాలించు వ్యూహం:** అయితే, విభజన వెనుక ఉన్న నిజమైన ఉద్దేశ్యం చాలా మోసపూరితమైనది. హిందువులు మరియు ముస్లింల మధ్య మతపరమైన విభజనను సృష్టించడం ద్వారా పెరుగుతున్న జాతీయవాద ఉద్యమం యొక్క ఐక్యతను విభజించడానికి బ్రిటిష్

వారు ప్రయత్నించారు. బెంగాల్ జాతీయవాద కార్యకలాపాలకు కేంద్రంగా ఉండేది, బ్రిటిష్ వారు ఐక్య రాజకీయ శక్తి ఎదుగుదలకు భయపడ్డారు. ముస్లిం-మెజారిటీ ప్రావిన్స్‌ను సృష్టించడం ద్వారా, వారు హిందూ-ఆధిపత్య కాంగ్రెస్‌ను బలహీనపరచాలని, ముస్లింల మద్దతు పొందాలని ఆశించారు.

- **ముస్లిం గుర్తింపును బలోపేతం చేయడం:** ముస్లిం మెజారిటీతో తూర్పు బెంగాల్‌ను సృష్టించడం కూడా ప్రత్యేక ముస్లిం గుర్తింపును పెంపొందించే ప్రయత్నం. భారత స్వాతంత్ర్య పోరాటంలో హిందూ ప్రయోజనాలను ఎదుర్కోగల రాజకీయ శక్తిగా భావించిన ఆల్-ఇండియా ముస్లిం లీగ్ (1906లో స్థాపించబడింది) ప్రారంభ దశలో ఇది కీలకమైనది.

2. బెంగాల్ విభజన పరిణామాలు (1905):

- **తీవ్రమైన జాతీయవాద ప్రతిఘటన:** బెంగాల్ విభజన జాతీయవాదుల నుండి, ముఖ్యంగా భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ (INC) మరియు విభజనకు వ్యతిరేకంగా ఉద్యమానికి నాయకత్వం వహించిన సురేంద్రనాథ్ బెనర్జీ వంటి నాయకుల నుండి భారీ వ్యతిరేకతకు దారితీసింది. బ్రిటిష్ వస్తువులను బహిష్కరించాలని మరియు స్వదేశీ (స్వదేశీ) ఉత్పత్తులను ఉపయోగించాలని పిలుపునిస్తూ స్వదేశీ ఉద్యమం (1905-1908) ప్రారంభించబడింది. ఈ ఉద్యమం భారతదేశ స్వాతంత్ర్య పోరాటంలో ఒక కీలకమైన క్షణంగా మారింది.
- **బెంగాలీ ఐక్యతను బలోపేతం చేయడం:** విభజన ఉద్దేశం విభజించబడినప్పటికీ, వ్యతిరేక ప్రభావాన్ని చూపింది. ఇది బ్రిటిష్ పాలనకు వ్యతిరేకంగా బెంగాల్‌లోని హిందువులు మరియు ముస్లింలను ఏకం చేసింది. బ్రిటిష్ నియంత్రణను నిరోధించడానికి వారి ఐక్యత అవసరమని గ్రహించి, రెండు వర్గాల ప్రజలు నిరసనలో కలిసిపోయారు. స్వదేశీ ఉద్యమం బెంగాల్ అంతటా, చివరికి భారతదేశంలోని మిగిలిన ప్రాంతాలకు వ్యాపించింది, ఇది మరింత తీవ్రమైన భారతీయ జాతీయవాదం యొక్క ఆవిర్భావాన్ని సూచిస్తుంది.
- **విభజన తిరోగమనం (1911):** విస్తృత వ్యతిరేకతకు ప్రతిస్పందనగా, బ్రిటిష్ వారు 1911 లో విభజనను తిప్పికొట్టారు, కానీ నష్టం అప్పటికే జరిగిపోయింది. హిందువులు మరియు ముస్లింల మధ్య అంతరం తీవ్రమైంది, విభజన ద్వారా నాటబడిన మతపరమైన ఉద్రిక్తతలు కొనసాగాయి.

3. సామాజిక-రాజకీయ ప్రభావం:

- **మత రాజకీయాల పెరుగుదల:** బెంగాల్ విభజన భారతదేశంలో మత రాజకీయాలకు నాంది పలికింది. మతపరమైన ప్రాతిపదికన ప్రావిన్స్‌ను విభజించడం ద్వారా, బ్రిటిష్ వారు రాజకీయ విభజనను సృష్టించడమే కాకుండా, మతపరమైన గుర్తింపు రాజకీయాలను కూడా పెంచారు. ముఖ్యంగా భారతదేశంలో ముస్లిం ప్రయోజనాలను ప్రాతినిధ్యం వహించడానికి ప్రయత్నించిన 1906లో ముస్లిం లీగ్ స్థాపించబడిన తర్వాత, ఈ విభజన తరువాతి సంవత్సరాల్లో మరింత బలంగా మారింది.
- **భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ పై ప్రభావం:**విభజన భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ పై కూడా గణనీయమైన ప్రభావాన్ని చూపింది. ప్రారంభంలో హిందూ ఆధిపత్య రాజకీయ పార్టీ అయిన INC, మరింత సమ్మిళిత రాజకీయాల వైపు మొగ్గు చూపడం ప్రారంభించింది. అయితే, మత రాజకీయాల పెరుగుదల కాంగ్రెస్‌లో విభేదాలకు దారితీసింది, లాలా లజపతి రాయ్ మరియు బాల గంగాధర్ తిలక్ వంటి కొంతమంది సభ్యులు స్వాతంత్ర్యం సాధించడానికి మరింత తీవ్రమైన విధానాన్ని కోరగా, మరికొందరు మరింత మితవాద మార్గాలను ఇష్టపడ్డారు.

4. భారతదేశ విభజనకు సంబంధం (1947):

- **రెండు దేశాల సిద్ధాంతం యొక్క మూలాలు:**1905లో బెంగాల్ విభజన రెండు దేశాల సిద్ధాంతానికి పునాది వేసింది, ఇది హిందువులు మరియు ముస్లింలు రెండు విభిన్న దేశాలు, ప్రత్యేక రాజకీయ మరియు సాంస్కృతిక గుర్తింపులు కలిగి ఉన్నారని వాదించింది. ఈ ఆలోచన ముఖ్యంగా జిన్నా నేతృత్వంలోని ముస్లిం లీగ్ 1940లలో పాకిస్తాన్ ఏర్పాటు కోసం ఒత్తిడి చేయడం ప్రారంభించిన తర్వాత కాలక్రమేణా

ఊపందుకుంది. బెంగాల్ విభజన మతపరంగా మతపరమైన విభజనకు మొదటి ఉదాహరణ, ఇది చివరికి 1947లో భారతదేశ విభజనకు దోహదపడింది.

- **మత ఉద్రిక్తతలు మరియు పాకిస్తాన్ డిమాండ్:** బెంగాల్ విభజన హిందువులు, ముస్లింల మధ్య మతపరమైన అంతరాన్ని మరింత తీవ్రతరం చేసింది, ఇది మత హింస పెరగడానికి దారితీసింది. ఈ చీలిక చివరికి ప్రత్యేక ముస్లిం రాజ్యం, పాకిస్తాన్ కోసం డిమాండ్‌కు దోహదపడింది, ఇది 1947 లో అధికారికం చేయబడింది, ఇది భారతదేశం యొక్క విషాదకరమైన విభజనకు దారితీసింది.
- **విభజించు పాలించు అనే వారసత్వం:** బెంగాల్ విభజనతో ప్రారంభమైన బ్రిటిష్ విభజించు, పాలించు వ్యూహం భారతదేశంలో బ్రిటిష్ పాలన అంతటా కొనసాగింది. మతపరమైన విభజనలను ప్రోత్సహించడం ద్వారా, విభజించబడిన దేశం యొక్క వ్యయంతో భారతదేశ స్వాతంత్ర్యం వస్తుందని బ్రిటిష్ వారు నిర్ధారించారు. 1905 విభజన వారసత్వాన్ని 1947లో భారతదేశం యొక్క బాధాకరమైన, హింసాత్మక విభజనలో చూడవచ్చు.

1947లో మహాత్మా గాంధీ తీవ్రంగా వ్యాఖ్యానించినట్లుగా, "భారతదేశ విభజన కేవలం ఒక రాజకీయ సంఘటన కాదు, మానవ బాధలు మరియు కోల్పోయిన ప్రాణాల విషాద కథ." 1905 విభజన వారసత్వం బ్రిటిష్ సామ్రాజ్య వ్యూహాలలో ఒక పాఠం మాత్రమే కాదు, మత రాజకీయాల విధ్వంసక శక్తి యొక్క బాధాకరమైన జ్ఞాపకం కూడా. ఈ విభజన ద్వారా మిగిలిపోయిన భావోద్వేగ మచ్చలు తరతరాలుగా ప్రతిధ్వనిస్తూనే ఉన్నాయి, భారతదేశ విభజనను ప్రపంచ చరిత్రలో అత్యంత విషాదకరమైన సంఘటనలలో ఒకటిగా చేసింది, దాని పర్యవసానాలను వారసత్వంగా పొందిన వారు దీనిని ఎప్పటికీ గుర్తుంచుకుంటారు.